

สัตว์เลี้ยงกับยา

อาจารย์ ดร.สพ.ญ. นรรมวี แสงกลีบ

ภาควิชาสัตววิทยา คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

คำถาม: ยาคนกับยาสัตว์ต่างกันอย่างไร ?

คำตอบ: ยาคนกับยาสัตว์นั้นมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง รศ.สพ.ญ.ดร.วราพานิชเกรียงไกร ได้ให้คำนิยามง่าย ๆ ไว้ว่า ยาคน หมายถึง ยาที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนเพื่อใช้ในคน และ ยาสัตว์ หมายถึง ยาที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนเพื่อใช้ในสัตว์

1. ในแง่ของการผลิตและการขอขึ้นทะเบียนนั้นเป็นเช่นเดียวกับยาที่ใช้ในคนและมีมาตรฐานการผลิตที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน
2. แต่ความแตกต่างที่สำคัญ คือ จำนวนตัวอย่างที่ใช้ศึกษาผลทางคลินิกนั้นมีจำนวนตัวอย่างน้อยกว่ายาที่ใช้ในคน
3. การศึกษาผลของยาและพิษวิทยาของยาที่ใช้ในคนนั้น แม้ว่ายาจะได้มีการทดลองในห้องทดลองโดยใช้สัตว์ทดลองมาก่อนก่อนที่จะนำมาทดลองทางคลินิกกับคนไข้เพื่อประกอบการขอขึ้นทะเบียนยา แต่บริษัทผู้ผลิตยาไม่มีสิทธิที่จะโฆษณาหรือประกาศว่ายาชนิดนั้นใช้ในสัตว์ได้ จนกว่าจะมีการขอขึ้นทะเบียนเพื่อใช้เฉพาะในสัตว์โดยต้องระบุชนิดของสัตว์รวมทั้งขนาด และสรรพคุณอื่นๆ
4. อย่างไรก็ตามสัตวแพทย์อาจสั่งใช้ยาคนเพื่อมารักษาสัตว์ที่ตนดูแลได้ตามความจำเป็นและเห็นสมควร โดยทั่วไปสัตวแพทย์จะเลือกใช้ยาคนที่ขึ้นทะเบียนยาสัตว์ก่อน หากไม่ได้ผลหรือไม่อาจหายยาสัตว์รักษาได้จึงจะคิดถึงการนำยาที่ใช้ในคนมาใช้ทดแทน ขนาดของยาที่จะนำมาใช้ทดแทนนั้นต้องเป็นไปตามที่นักวิจัยทางสัตวศาสตร์ได้ทดลองและตีพิมพ์ผลการศึกษานั้นในวารสารวิชาการทางสัตวศาสตร์ที่สามารถอ้างอิงได้ โดยจะมีการรวบรวมขนาดยาและสรรพคุณของยาสัตว์และยาคนที่ใช้ในสัตว์ไว้ในหนังสือคู่มือยาสัตว์เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ประกอบการบำบัดโรคสัตว์ใช้ในทางคลินิกต่อไป
5. จำนวนชนิดของยาที่ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนเพื่อใช้ในสัตว์นั้นมีจำนวนน้อยกว่ายาที่ใช้ในคน เนื่องจากตลาดเล็กกว่ามาก ดังนั้นจำนวนการผลิตจึงน้อยทำให้ต้นทุนมีราคาแพงกว่ายาที่ใช้ในคน การนำยาคนมาใช้ในสัตว์จึงเป็นการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของเจ้าของสัตว์เลี้ยงได้ในระดับหนึ่ง
6. แต่อย่างไรก็ตาม เราก็ไม่สามารถที่จะนำยาคนทุกตัวมาใช้กับสัตว์ได้เพราะถึงแม้ว่ายาทุกตัวจะมีฤทธิ์ ต้านและสัตว์คล้ายกัน แต่การตอบสนองของร่างกายคนและสัตว์อาจแตกต่างกันยา

บางชนิดมีพิษต่อคนต่ำแต่มีพิษต่อสัตว์สูง เจ้าของจึงไม่ควรนำยามาใช้ในสัตว์โดยไม่ได้รับความเห็นจากสัตวแพทย์ก่อน

ถาม: เมื่อสุนัขและแมวป่วยจะให้ยาแก้ปวดลดไข้ ยาแก้แพ้ และยาลดน้ำมูกของคนได้หรือไม่

ตอบ: ยาสามัญประจำบ้านหรือยาที่ใช้กันเป็นประจำเพื่อลดไข้บรรเทาปวดไอน เช่น ยาแอสไพริน หรือยาพาราเซตามอล รวมไปถึง ยาแก้แพ้และยาแก้คัดจมูกนั้น ไม่ได้ปลอดภัยหรือมีความเป็นพิษต่ำในสุนัขและแมวเช่นเดียวกับคน แต่อาจทำให้เกิดความเป็นพิษหรือเป็นอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตได้ดังนั้นไม่ควรนำยามาให้สุนัขและแมวของท่านเองโดยไม่ได้รับปรึกษาสัตวแพทย์ก่อน

1. แอสไพริน

แมว จะไวต่อพิษมากกว่าสุนัข เนื่องจากร่างกายของแมวจะเปลี่ยนแปลง และขับยาแอสไพรินออกไปได้อย่างช้าๆ สำหรับขนาดที่อันตรายสำหรับแมวอยู่ที่ 26 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวแมว 1 กิโลกรัม (ยาแอสไพริน 1 เม็ด ขนาดเท่ากับ 500 มิลลิกรัม) อาการแสดงความเป็นพิษได้แก่ ซึม อาเจียนจนถึงอาเจียนเป็นเลือดหายใจ อ่อนหภูมิร่างกายสูง กล้ามเนื้ออ่อนแรง ปอดบวม สมองบวม โคม่า และเสียชีวิตได้

สุนัข จะมีปัญหาเกี่ยวกับเอนไซม์ในการเปลี่ยนแปลงยาน้อยกว่าแมวแต่ปัญหาที่มักพบจากการได้รับยาแอสไพรินในสุนัข คือ การระคายเคืองทางเดินอาหาร มีเลือดออกและเกิดแผลหลุมในกระเพาะอาหาร ขนาดที่อันตรายคือ 55 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัวสุนัข 1 กิโลกรัมเป็นต้นไป การดูแลขั้นต้นอาจทำให้อาเจียนมีอนุผงถ่าน (activated carbon) แล้วรีบส่งโรงพยาบาลสัตว์ทันที

2. พาราเซตามอล

แมว จะไวต่อความเป็นพิษของยาพาราเซตามอลได้มากกว่าสุนัข โดยขนาดยาเพียง 45-55 มิลลิกรัมต่อน้ำหนักตัว 1 กิโลกรัม ก็สามารถทำให้เกิดความเป็นพิษได้จึงไม่แนะนำให้ใช้ยานี้ในแมว (พาราเซตามอล 1 เม็ด ขนาดเท่ากับ 500 มิลลิกรัม) เนื่องจากในแมวนั้นขนาดเอนไซม์ที่ใช้เปลี่ยนแปลงยาทำให้ยาเกิดความเป็นพิษขึ้นโดยจะมีความเป็นพิษร้ายแรงต่อไต ตับ ระบบทางเดินอาหาร และระบบเลือด โดยมีเม็ดเลือดแดงของแมวนั้นไวต่อการถูกทำลาย ทำให้ไม่สามารถขนส่งออกซิเจน ส่งผลให้แมวเสียชีวิตได้ อาการที่แสดงความเป็นพิษจะเกิดขึ้นภายใน 4-12 ชั่วโมงหลังจากได้รับยา โดยอาการที่อาจพบได้ในระยะเริ่มแรกคือ น้ำลายฟูมปาก อาเจียน ซึม หายใจลำบาก เหงือกมีสีคล้ำ อุ้งมีขวม อุ้งเท้าบวม หน้าบวม และเบื่ออาหาร อาการทั้งหลายเหล่านี้จะแสดงหลังได้รับยาเพียง 1-2 ชั่วโมงหลังจากนั้นตับอาจเสียหาย เริ่มสังเกตเห็นอาการดีซ่าน ชัก โคม่าและเสียชีวิตได้ภายใน 18-36 ชั่วโมง

สุนัข ขนาดของยาที่ทำให้เกิดความเป็นพิษจะสูงกว่าในแมว คือ 165-250 มิลลิกรัมต่อ

น้ำหนักตัว 1 กิโลกรัมเป็นต้นไป ซึ่ง ความเป็นพิษมักเกิดขึ้นกับตับ และไตทำให้เกิดภาวะตับ และไตวายได้ อาการที่แสดงความเป็นพิษที่พบได้ คือ ซึม อาเจียน น้ำปัสสาวะสีน้ำตาลแดงคล้ำ และเสียชีวิตภายใน 2-5 วัน ดังนั้นเจ้าของสัตว์เลี้ยงจึงไม่ควรให้ยาพาราเซตามอลกับสุนัขและแมวด้วยตนเอง แต่ควรจำเป็นต้องใช้ควรอยู่ภายใต้การดูแลของสัตวแพทย์ การรักษาแมวที่ได้รับพิษมักไม่ได้ผล สำหรับสุนัขได้ผลดีกว่า ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดยาที่ได้รับ อาจทำให้อาเจียน ปัสสาวะดำ (activated carbon) แล้วรีบพาไปโรงพยาบาลสัตว์ทันที

3. ยาแก้แพ้ ตัวที่เรารู้จักกันดีที่มีชื่อว่า CPM หรือคลอเฟนิรามีน ถึงแม้ยาตัวนี้จะมีการนำมาใช้รักษาในทางสัตวแพทย์ แต่หากได้รับเข้าไปเกินขนาดก็จะทำให้เกิด ความเป็นพิษร้ายแรงต่อระบบประสาทส่วนกลาง อาจพบอาการตื่นเต้นไปจนถึงมีอาการชัก หรือ ซึมไปจนถึงโคมา กัด การหายใจ หายใจลำบาก และเสียชีวิตได้ การดูแลขั้นต้นอาจทำให้อาเจียน ปัสสาวะดำ (activated carbon) แล้วรีบพาไปโรงพยาบาลสัตว์ทันที

เอกสารอ้างอิง:

1. Donald C. Plumb. Plumb's Veterinary Drug Handbook, 7th edition, Ames, 2011, Blackwell
2. รศ.ดร.ญ.สพ.วรา พานิชเกรียงไกร รศ.ดร.ญ.สพ.ศรินทร หยิบโชคอนันต์และรศ.ดร.ญ.สพ.ปิยะรัตน์ จันทร์ศิริพรชัยการใช้ยา A to Z สำหรับสัตวแพทย์ พิมพ์ครั้งที่ 2554 ทวีโชคการพิมพ์ 503 หน้า
3. Lenny Southam และ Kate A.W. Roby. ยาหมา ยาแมว :The Pill Book Guide to Medication for your Dog and Cat เกสัชกร พิสิฐ วงศ์วิวัฒน์(แปล) 2548 สำนักพิมพ์ หมอชาวบ้าน 800 หน้า